

До спеціалізованої вченої
ради ДФ 35.051.103
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Стаховича Андрія Станіславовича

**“Державне регулювання відтворювальних процесів
у сільському господарстві України”,**

яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 073 «Менеджмент»

(галузь знань 07 “Управління та адміністрування”)

1. Актуальність теми дисертації. Умовою функціонування сучасного сільського господарства є процес ефективного відтворення, практична реалізація якого залежить від вдалої комбінації використання природних ресурсів, робочої сили та капіталу.

Проблема державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві має особливе значення в контексті існуючих суспільних викликів: пандемії, війни, демографічної кризи та економічного спаду.

Ефективність відтворювальних процесів у сучасному сільському господарстві залежить від дії багатьох чинників, спрямованість яких є різновекторна. Разом з тим дія багатьох чинників легко формалізується, що дозволяє використовувати математичне моделювання з метою інформаційного забезпечення та вивчення зміни обсягів виробництва продукції сільського господарства, імітування різних ринкових ситуацій, вся сукупність яких повністю враховує невизначеність ринку.

Потребують додаткового дослідження та переосмислення питання фінансування процесів відтворення в сільському господарстві. Удосконалення роботи з фінансово-кредитними ресурсами сприятиме підвищенню відтворювальних можливостей сільськогосподарських підприємств. Безсумнівна перевага цього напрямку досліджень у тому, що дозволяє визначити можливості зростання обсягів виробництва не за рахунок збільшення власних додаткових капіталовкладень, а за рахунок ефективного державного регулювання.

Актуальність проблеми, недостатнє опрацювання та дискусійний характер багатьох найважливіших питань, пов'язаних із процесами відтворення в сільському господарстві, зумовили вибір теми дисертаційної роботи.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами Університету та кафедри. Дисертаційна робота тісно пов'язана з науковими напрямами Львівського національного університету імені Івана Франка за тематикою «Управління конкурентоспроможністю агропродовольчої продукції в господарській системі України», у якій запропоновано для оцінки ефективності відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні використання інтегрального таксономічного показника – коефіцієнта таксономії, що розраховано з використанням методу таксономічного аналізу (номер державної реєстрації 0120U101814).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Дисертаційна робота є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, що викладені у дисертації та винесені на захист, отримані особисто здобувачем. З наукових праць, які опубліковані у співавторстві, в роботі використано лише ті положення та ідеї, які є результатом власних досліджень здобувача. У публікаціях, які відображають основні результати дисертації та написані у співавторстві здобувачем особисто: запропоновано використання позитивного досвіду зарубіжних країн щодо надання кредиту в системі підтримки відтворювальних процесів у сільському господарстві; визначено основні законодавчі акти, що регулюють процеси відтворення у сільському господарстві.

Експериментальні дослідження та інтерпретація отриманих результатів були виконані дисертантом самостійно.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій. Достовірність і обґрунтованість основних наукових положень дисертації, отриманих результатів, запропонованих рішень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням основних положень та законів розвитку економіки, сукупності загальнонаукових та спеціальних методів досліджень. В роботі використано методи узагальнення, аналізу, індукції та дедукції, системний та синергетичний підходи, порівняння, групування, економічного аналізу, системно-структурний та функціональний, економіко-математичного моделювання, ранжування, стратегічного і структурно-функціонального аналізу, класифікації, табличного та

графічного представлення результатів наукових досліджень та інших.

Обґрунтованість одержаних результатів засвідчується публікацією їх у наукових фахових виданнях, а також апробацією та позитивною оцінкою на міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації. За результатами рецензування немає зауважень щодо наукової новизни дослідження, здобувачем правильно визначено рівень новизни одержаних результатів, що свідчить про високу якість дослідження і внесок у відповідну наукову галузь, зокрема:

удосконалено:

– науково-методичні підходи до тлумачення категорії “відтворення” та “процес суспільного відтворення” на основі застосування єдності історичного та логічного методів дослідження, що дало змогу інтерпретувати відтворювальний процес в сільському господарстві як синергетичну єдність базових елементів землі, праці, капіталу та підприємницьких здібностей через призму багаторівневого, безперервного процесу виробництва, продуктивного обміну, розподілу та споживання сільськогосподарської продукції із врахуванням специфіки сільськогосподарської галузі і її державного регулювання;

– понятійно-категоріальний апарат дослідження відтворювальних процесів в сільському господарстві в Україні через уточнення змісту “інструментарій державного регулювання відтворювальних процесів в сільському господарстві” та його змістовних і кореляційних зв’язків, на основі чого були виявлені ряд передумов, що вказують на посилення ролі державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві з урахуванням його специфіки у вітчизняній економіці;

– науково-прикладні засади щодо впливу нормативно-правового регулювання на відтворення робочої сили в сільському господарстві, який, на відміну від існуючих, здійснюється опосередковано через вплив на соціальну, економічну, демографічну, культурну політики та політику зайнятості, шляхом регулювання процесів, пов’язаних із її формування, реалізацією і збереженням найбільш активного і здорового та освіченого населення;

– науковий підхід до оцінювання ефективності державного регулювання відтворювальних процесів в сільському господарстві в Україні через призму таких системо утворюючих показників як: глобального індексу продовольчої безпеки, економічної доступності, фізичної доступності, якості та безпеки, забезпечення природними ресурсами, що допомогло виявити основні зв’язки між усіма показниками та з’ясувати місце України в загальному рейтингу продовольчої, економічної та ресурсної безпеки;

набули подальшого розвитку:

– методологічний підхід до трактування поняття “державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві”, що являє собою цілеспрямовану дію державних органів на ринковий механізм з метою забезпечення населення продуктами харчування відповідної якості, за рахунок ефективного використання наявних факторів виробництва без порушення економічної, соціальної та екологічної рівноваги. Це уможливило визначити основні напрями державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві через його функції: цільову, стимулюючу, законодавчу та соціальну;

– теоретико-методологічний підхід до характеристики системи відтворювальних процесів у сільському господарстві, де її базовими елементами є відтворення тріади чинників виробництва – землі, праці і капіталу. Це дозволило в якості особливого економічного ресурсу виділити «підприємницькі здібності» та «інформацію» та визначити їхню системо утворюючу роль у системі державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві;

– методика таксономічного аналізу – розрахунку коефіцієнта таксономії для оцінки загальної економічної ефективності відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні, що дозволило при її комплексній економічній оцінці поєднати різноманітні показники відтворювальних процесів через призму трьох факторів – землі, праці та капіталу відносно нормативного вектора-еталона та визначити загальну ефективність відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні протягом досліджуваного періоду;

– рекомендації щодо застосування практики досвіду країн світу щодо використання конкретних важелів та інструментів регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві, а саме: цінової політики, яка гарантує доходи виробників; субсидування відсотків за отриманими кредитами, виплат зі страхування майна, агролізингу; бюджетного фінансування розвитку інфраструктури села; інструментів непрямої фінансової політики, що дасть змогу сільськогосподарським виробникам залучати кошти на тривалий термін з метою підвищення ефективного відтворення процесів у сільському господарстві.

6. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 4,72 друк. арк., з них – 6 статей у фахових виданнях загальним обсягом 3,55 друк. арк. (1 із них – у іноземному виданні, віднесених до періодичних видань) та 7 тез доповідей загальним обсягом 1,17

друк. арк. (1 із них – видана за кордоном).

Наукові праці здобувача, які зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а у наукових працях, опублікованих у співавторстві, особистий внесок здобувача визначено чітко, відповідно до встановлених вимог.

7. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати. Наукове значення виконаного дослідження полягає у розвитку теоретичних положень та методичних підходів до формування системи державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві, зокрема, в поглибленні сутності дефініцій “державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві”, “відтворення землі” та “державне регулювання”; в удосконаленні підходів до розуміння функцій державного регулювання з виокремленням основних його завдань та обґрунтуванням об’єктивних причин необхідності державного втручання у процеси, пов’язані з відтворенням основних факторів виробництва у сільському господарстві.

Автором запропоновано методику таксономічного аналізу – розрахунку коефіцієнта таксономії для оцінки загальної економічної ефективності відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні, що дозволило при її комплексній економічній оцінці поєднати різноманітні показники відтворювальних процесів через призму трьох факторів – землі, праці та капіталу відносно нормативного вектора-еталона та визначити загальну ефективність відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні протягом досліджуваного періоду.

Подальшого розвитку набули пропозиції автора щодо застосування практики досвіду країн світу щодо використання конкретних важелів та інструментів регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві, а саме: цінової політики, яка гарантує доходи виробників; субсидування відсотків за отриманими кредитами, виплат зі страхування майна, агролізингу; бюджетного фінансування розвитку інфраструктури села; інструментів непрямой фінансової політики, що дасть змогу сільськогосподарським виробникам залучати кошти на тривалий термін з метою підвищення ефективного відтворення процесів у

сільському господарстві.

Отримані результати теоретичних та методичних напрацювань можуть бути використані фахівцями з економічної безпеки банків, а також у навчальному процесі при викладанні дисциплін “Державне адміністрування та регулювання”, “Державне регулювання економіки”, “Управління конкурентоспроможністю” та “Господарсько-правове адміністрування”.

8. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані. Результати дослідження можуть бути використані:

В банках України при розробці програм кредитування сільгоспвиробників. Зокрема були враховані пропозиції дисертанта щодо ефективності застосування фінансових інструментів для відтворення основних засобів у сільському господарстві (апробація здійснена у діяльності ПуАТ «Акордбанк», що підтверджено довідкою);

У лізингових підприємствах – застосовують пропозиції дисертанта у розробці програм фінансування клієнтів аграрного бізнесу (апробація здійснена у діяльності ТОВ “ОТП Лізинг”, що підтверджено довідкою);

У комерційних підприємствах – використовуються аналітичні пропозиції дисертанта стосовно використання альтернативних методів нарахування амортизації (апробація здійснена у діяльності ТОВ «Український медовий дім», що підтверджено довідкою).

У діяльності Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації щодо застосування системи показників оцінки ефективності державного регулювання відтворювальних процесів у межах планово-економічної діяльності (апробація здійснена у діяльність Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації, що підтверджено довідкою);

У навчальному процесі вищих навчальних закладів при викладанні навчальних курсів (апробація здійснена у діяльності Львівського національного університету імені Івана Франка, що підтверджено довідкою).

9. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи Стаховича А.С. на наявність ознак академічного плагіату не виявлено некоректності посилань на першоджерела щодо текстових та ілюстративних запозичень, тому можливо зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

10. Зауваження до кваліфікаційної наукової праці. Позитивно оцінюючи отримані здобувачем Стаховичем А.С. результати дослідження, їх наукову новизну та практичну значущість, необхідно відзначити також дискусійні положення дисертації та окремі недоліки і зауваження.

1. У дослідженні вдало використано економіко-математичну методику таксономічного аналізу – розрахунку коефіцієнта таксономії для оцінки загальної економічної ефективності відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні, що дозволило при її комплексній економічній оцінці поєднати різноманітні показники відтворювальних процесів через призму трьох факторів – землі, праці та капіталу відносно нормативного вектора-еталона та визначити загальну ефективність відтворювальних процесів у сільському господарстві в Україні протягом досліджуваного періоду. Вважаємо, що цінність цього аналізу значно підвищилася б, якби більш детально висвітлити зроблені автором висновки щодо капіталомісткості сільськогосподарського виробництва, низької врожайності та продуктивності праці, неадекватності сучасної сільськогосподарської техніки. (с. 232-233).

2. У дослідженні більше уваги приділено землі та капіталу як основним факторам виробництва. Набагато менше уваги приділяється робочій силі (людським ресурсам) та підприємницьким здібностям. Цінність дисертаційної роботи буде значно вищою, якщо детальніше проаналізувати людські ресурси з точки зору механізму їх відтворення.

3. Вважаємо, що варто приділити більше уваги питанням нормативно-правового регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України, більш детально описуючи сучасну законодавчу поведінку, особливо зважаючи на те, що чинні програми державної підтримки сільського господарства мають елементи відтворювальних процесів у поданій галузі.

11. Загальний висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Дисертаційна робота Стаховича А.С. «Державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України» виконана на актуальну тему. За своїм змістом дисертація є завершеною самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій розв'язано конкретне наукове завдання щодо державного регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України.

Дисертація виконана на високому науково-методичному рівні, її зміст відповідає обраній темі дослідження та профілю спеціальності 073 «Менеджмент» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»).

Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними та всебічно обґрунтованими. Визначену мету дослідження досягнуто, а основні завдання вирішено. Опубліковані здобувачем наукові праці відображають зміст дисертації, основні результати дослідження, наукову новизну, практичну значущість та особистий внесок здобувача в науку.

За глибиною теоретичних розробок, своїм науковим рівнем, практичним значенням отриманих результатів, висновків і рекомендацій, структурою, мовою та стилем викладення матеріалу дисертація Стаховича Андрія Станіславовича «Державне регулювання відтворювальних процесів у сільському господарстві України» повністю відповідає вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами від 21 березня 2022 року № 341), а її автор, Стахович Андрій Станіславович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – «Менеджмент» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»).

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Євген МАЙОВЕЦЬ